

de for FN-konventionen om Borgerlige og Politiske Rettigheder omtalte, er til stede.

Sager om krænkelse af menneskerettighederne, herunder af artikel 9, kan indbringes for *Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol*.

Ved siden af Domstolens retlige kontrol er *Europarådets Parlamentariske Forsamling* engageret i arbejdet med fremme af religion og demokrati. Man har således viet de europæiske kulturers og religioners diversitet og betydningen af deres sameksistens og gensidige påvirkning for berigelsen af den europæiske kulturarv betydelig opmærksomhed. I en resolution (nr. 1396/1999) om religion og demokrati fremsætter Forsamlingen en række anbefalinger, i særdeleshed med sigte på at fremme undervisning i religionskundskab og øget dialog mellem religiøse og humanistiske ledere.

Ikke mindst i forbindelse med de senere års store udvidelse af Europarådets medlemskreds er der både fra Ministerrådets og fra den Parlamentariske Forsamlings side blevet lagt afgørende vægt på, om de enkelte ansøgerlande på tilfredsstillende måde opfyldte menneskerettighederne, herunder religionsfriheden.

OSCE

Blandt grundpillerne i OSCE-samarbejdet hører det syvende princip i Helsinki-slutakten fra 1975 med følgende ordlyd: »De deltagende stater vil respektere menneskerettighederne og grundlæggende frihedsrettigheder, herunder tanke-, samvittigheds-, religions- og trosfriheden, for alle uden hensyntagen til race, køn, sprog eller religion.« Ikke desto mindre er det først efter Glasnost- og Perestroika-tiden, og med slutdokumentet fra 1989 i Wien, at medlemsstaterne har kunnet enes om mere substantielle forpligtelser på dette område. I denne sammenhæng er artiklerne 16, 17 og 19 i Wien-slutdokumentet om individets frihed til at bekende sig til og udøve religion de centrale referencepunkter.

OSCE's såkaldt menneskelige dimension har altid været en særlig dansk prioritet i OSCE-samarbejdet. Under det danske OSCE-formandskab i 1997 blev der således lagt vægt på at styrke OSCE's overvågning af landenes overholdelse af de forpligtelser, som de har påtaget sig under den menneskelige dimension – i OSCE såvel som gennem andre internationale aftaler og konventioner – samt at styrke OSCE's muligheder for at hjælpe de lande, der måtte have vanskeligheder med at overholde disse forpligtelser.

OSCE-staternes overholdelse af de nævnte forpligtelser, herunder for så vidt angår religions- og trosfrihed, er et af de emner, som drøftes ved de årlige *OSCE-møder om gennemførelsen af den menneskelige dimension*. Ved disse møder har tidligere totalitære stater redegjort for det omfattende arbejde, der foregår med omsætningen af OSCE-forpligtelserne om religionsfrihed i den nationale lovgivning og administrative praksis. Det gælder bl.a. forholdet mellem nationalkirke og andre religiøse samfund. Også retten til at være militærnægter af samvittighedsgrunde indgår i debatten under møderne. Som et resultat af det danske OSCE-formandskab blev det i 1998 bestemt at give NGO'er adgang til at tale på møderne stort set på lige fod med medlemsstaterne og internationale organisationer.

Arbejdet med OSCE's menneskelige dimension har senest udviklet sig med vedtagelsen af Charteret for Europæisk Sikkerhed på topmødet i Istanbul i 1999. Grundlaget herfor blev ligeledes lagt under det danske OSCE-formandskab. Heri bekræftes i artikel 19 forpligtelsen til at imødegå enhver trussel mod religions- og trosfrihed.

Den konkrete overvågning af og bistand til de stater, som har problemer med overholdelse af forpligtelserne under den menneskelige dimension, udføres af OSCE's missioner og OSCE's øvrige institutioner. Under OSCE's kontor for demokratiske institutioner og menneskerettigheder ODIHR er der midt i 90'erne oprettet et rådgivende ekspertpanel, der tager sig af problemer omkring religionsfriheden.

EU

Den Europæiske Union bygger på principperne om frihed, demokrati og respekt for menneskerettighederne – herunder religionsfriheden – og de grundlæggende frihedsrettigheder samt på retsstaten. Principperne i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder er en af de grundlæggende referencer for Unionens virke både indadtil og udadtil. Dette fremgår dels af Unionstraktatens artikel 2, ifølge hvilken et af Unionens mål er »at styrke beskyttelsen af medlemsstaternes statsborgeres rettigheder og interesser«, dels af artikel 6, hvoraf det fremgår, at Unionen bygger på ovennævnte principper og respekterer de grundlæggende rettigheder, således som de er garanteret ved Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Artikel 13 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab giver Fællesskabet ad-